

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ГЕНЕЗИСУ ПОНЯТТЯ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПО ВІДНОШЕННЮ ДО КОНФЛІКТНИХ І НЕКОНФЛІКТНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

CERTAIN ASPECTS OF THE GENESIS OF THE CONCEPT OF THE MECHANISM OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION IN RELATION TO CONFLICT AND NON-CONFLICT ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

Міхєєв М.В., аспірант

Інститут держави і права імені В.М. Корецького

Стаття присвячена огляду того, як формувалася юридична думка щодо механізму правового регулювання, визначення складових механізму правового регулювання, взаємодії і взаємовпливу складових механізму правового регулювання під час його функціонування тобто форм, методів та способів правового регулювання. Зазначено, хто першим визначив структуру механізму адміністративно-правового регулювання та окреслив його складові. До складових механізму адміністративно-правового регулювання І.Голосніченко було віднесено норми адміністративного права, які зафіксовані в законодавстві, адміністративно-правові відносини, тобто відносини, що виникають у процесі застосування адміністративно-правових норм, акти тлумачення норм права, а також акти застосування визначених норм. В подальшому послідовні науковці визначали механізм адміністративно-правового регулювання як сукупність адміністративно-правових засобів, які визначені в законодавстві і за допомогою яких здійснюється вплив на відносини, що виникають в процесі здійснення повноважень державної та місцевої влади. Інші визначили механізм правового регулювання як сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права та запропонували поділити складові частини механізму правового регулювання на органічні та функціональні елементи. Друга юридична школа науковців розглядає механізм адміністративно-правового регулювання як систему правового інструментарію, що використовується для досягнення певного рівня урегульованості суспільних відносин. Механізм правового регулювання розглядався представниками не тільки науки адміністративного права, а й інших галузей. Ми можемо констатувати, що всі складові конфліктних і неконфліктних адміністративних проваджень відображені в процесі застосування механізму правового регулювання.

Ключові слова: адміністративні провадження, конфліктні та неконфліктні адміністративні провадження, механізм правового регулювання.

The article is devoted to reviewing how the legal opinion on the mechanism of legal regulation, the definition of components of the mechanism of legal regulation, interaction, and interaction of components of the mechanism of legal regulation during its operation, i.e., forms, methods, and ways of legal regulation. It is indicated who was the first to determine the structure of administrative and legal regulation mechanisms and outline its components – the components of the mechanism of administrative and legal regulation I. Golosnichenko included norms of administrative law, which are fixed in the legislation, administrative and legal relations, i.e., concerns arising in the application of administrative and legal norms, acts of interpretation of legal norms, and acts of application of certain norms. Subsequently, consistent scholars have defined the mechanism of administrative and legal regulation as a set of administrative and legal means specified in the law and through which to influence the relations arising in the exercise of state and local powers. Others defined the mechanism of legal regulation as a set of legal means by which the legal regulation of public relations in administrative law and suggested dividing the components of the mechanism of legal regulation into organic and functional elements. The second legal school of scholars considers the administrative and legal regulation mechanism as a system of legal tools used to achieve a certain level of regulation of social relations. The mechanism of legal regulation was considered by representatives of the science of administrative law and other branches. We can state that all components of conflicting and non-conflicting administrative proceedings are reflected in applying the mechanism of legal regulation.

Key words: administrative proceedings, conflict and non-conflict administrative proceedings, mechanism of legal regulation.

Актуальність теми. Як і кожна діяльність, яка пов'язана з реалізацією норм адміністративного права, адміністративно-правове забезпечення конфліктних і неконфліктних проваджень здійснюється за допомогою механізму правового регулювання. При цьому слід зазначити, що в більшості випадків структура механізму правового регулювання є ідентичною, проте нормативні акти, та система їх використання є різною.

Мета статті. Проаналізувати генезис формування категорії механізм правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Питання щодо визначення механізму правового регулювання в адміністративній науці народилося давно, але перш за все воно є доктринальним і не зустрічається в законодавстві, а з другого боку різні науковці по-різному підходять до визначення механізму правового регулювання.

Дискусії стосовно механізму правового регулювання йдуть в основному у двох напрямках. Перший напрям – це визначення складових механізму правового регулювання, а другий це взаємодія і взаємовплив складових механізму правового регулювання під час його функціонування тобто форми, методи та способи правового регулювання.

Ми можемо констатувати, що механізм правового регулювання це категорія, яка не розроблена повною мірою і може змінюватися. Слід зазначити, що ряд авторів

у своїх працях виділяють поняття механізму адміністративно-правового регулювання, проте вони не розглядають ні його складові, ні спрямованість його дій [1]. Таким чином вони висловлюють точку зору, що механізм адміністративно-правового регулювання це правова категорія, яка ще недостатньо вивчена і не може бути предметом наукового аналізу.

Проте існує думка, про те, що механізм адміністративно-правового регулювання існує і ця категорія визначена і крім того, є однією з головних в системі правового регулювання в цілому. Питання про детальний аналіз механізму адміністративно-правового регулювання вперше висвітлив І.Голосніченко. Він довів, що механізм адміністративно-правового регулювання суспільних відносин – це сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких справляється вплив на відносини, що виникають в процесі здійснення державної виконавчої влади [2].

Вперше він визначив структуру механізму адміністративно-правового регулювання та окреслив його складові. До складових механізму адміністративно-правового регулювання ним було віднесено норми адміністративного права, які зафіксовані в законодавстві, адміністративно-правові відносини, тобто відносини, що виникають у процесі застосування адміністративно-правових норм,

акти тлумачення норм права, а також акти застосування визначених норм [2, с. 14]. Ним також було визначено поняття норми адміністративного права та її структури, а також підстави поділу адміністративно-правових норм та адміністративно-правових правовідносин. Разом з тим автор, хоч і виокремлював як складові механізму адміністративно-правового регулювання акти тлумачення норм права і акти реалізації зазначених норм, проте детального аналізу цих категорій не зробив.

Як сукупність адміністративно-правових засобів, які визначені в законодавстві і за допомогою яких здійснюється вплив на відносини, що виникають в процесі здійснення повноважень державної та місцевої влади визначали механізм адміністративно-правового регулювання В.Шкарупа, Ю.Ведерніков, В.Підчибій [3].

Поняття механізму правового регулювання розглядалося багатьма вченими. О.Терещук писав, що понад 20 вчених які спеціалізуються на адміністративному праві розглядали питання механізму правового регулювання [4]. Серед них Він виокремлює О.Андрийко, В.Бакуменка, Ю.Битяка, С.Денисюка, М.Зарицького, А.Калініченка, С.Константинова, Т.Коломоєць, А.Крушника, Т.Крушельницьку, С.Кушніра, С.Бобровника, Ю.Кривицького, А.Малька, М.Матузова, В.Мілаш, О.Скакун, Т.Тарахонич, В.Хропанюка та ряд інших [4].

В СРСР питання щодо механізму адміністративно-правового регулювання було вперше введено в обіг С.Алексєєвим, який сформулював що механізм правового регулювання це єдність та сукупність всіх юридичних засобів за допомогою яких здійснюється і забезпечується правовий вплив на суспільні відносини [5].

У навчальному посібнику «Адміністративне право», який видано в Національній академії внутрішніх справ України механізм адміністративно-правового регулювання визначено як сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється вплив на відносини, що виникають у процесі реалізації адміністративних зобов'язань публічної адміністрації [8, с. 38]. Була також зроблена спроба описати складові механізму адміністративно-правового регулювання. До складових включено норми адміністративного права, адміністративно-правові відносини, акти застосування норм права, акти тлумачення норм права, правосвідомість участі адміністративного процесу, правова культура зазначених учасників та законність [8].

Т.Коломоєць визначила механізм правового регулювання як сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права [9, с. 19-20]. Нею також було запропоновано поділити складові частини механізму правового регулювання на органічні та функціональні елементи. До органічних складових механізму адміністративно-правового регулювання запропоновано віднести: норми права, акти реалізації відповідних норм та норми адміністративно-правових відносини. До функціональних юридичні факти, правосвідомість, законність, акти тлумачення норм права та акти застосування норм права [9].

Було доведено, що механізм адміністративно-правового регулювання не може існувати без адміністративно-правових та адміністративно-процесуальних норм, а також без їх взаємозв'язку в процесі реалізації. Відсутність одного з елементів реалізації адміністративно-правових або адміністративно-процесуальних норм не створює механізму правового регулювання.

Разом з тим сам процес реалізації має включати в себе не всі функціональні елементи повністю. Окремі з таких елементів можуть тільки показувати свою присутність, проте функціонування механізму правового регулювання не припиняється.

Наприклад, при проведенні конфліктних і неконфліктних адміністративних проваджень не завжди прово-

диться тлумачення правових норм, проте для учасників такого провадження повинно бути зрозумілим, що законодавство застосовується тільки у тому порядку і напрямку, як воно визначено Верховною Радою України, а в разі необхідності воно може тлумачитися відповідними державними органами.

Слід зазначити, що в подальшому питання механізму правового регулювання розглядалися багатьма дослідниками.

На сьогодні в юридичній літературі існує кілька визначень терміну «механізм правового регулювання», проте, на нашу думку, вони не висвітлюють всіх сторін даної категорії. О.Терещук пише, що ні одне з них не може претендувати на абсолютність та вичерпність висвітлення, тому що дана категорія є філософськи-теоретичною і не можна вкласти її в усталені правові рамки [4].

Наприклад, К.Кривицький розглядає механізм адміністративно-правового регулювання як систему правового інструментарію, що використовується для досягнення певного рівня урегульованості суспільних відносин [10]. Разом з тим таке стисле визначення механізму правового регулювання має свої недоліки. Які засоби та форми і методи входять до зазначеного правового інструментарію і як вони взаємодіють між собою зі змісту визначення не зрозуміло.

М.Матузов і А.Малько визначають механізм правового регулювання як систему правових заходів, що спрямована на усунення перепон на шляху задоволення інтересів суб'єктів права [11]. Таким чином метою механізму правового регулювання вони вважають забезпечення інтересів суб'єктів права та гарантування їх справедливого задоволення.

Дане визначення також є коротким і не висвітлює всієї складності механізму правового регулювання, так як крім задоволення інтересів суб'єктів права, механізм адміністративно-правового регулювання здійснює регулювання відносин, які виникають між ними та державою в особі уповноважених органів під час реалізації їхніх прав та виконання їхніх обов'язків, а також захист цих прав в процесі адміністративно-правового регулювання.

В.Хропанюк визначає механізм правового регулювання як систему правових заходів, спрямованих на впорядкування суспільних відносин. Адміністративною метою такого впорядкування є встановлення правопорядку в державі [12].

Слід зазначити, що механізм правового регулювання розглядалися представниками не тільки науки адміністративного права, а й інших галузей. Наприклад, В.Мілаш визначає механізм правового регулювання як систему різнорівневих правових засобів, організованих послідовно, з метою належного впорядкування суспільних відносин та забезпечення реалізації приватних і загальносуспільних інтересів [13].

О.Терещук пропонує визначати механізму правового регулювання як системну сукупність різноманітних правових засобів, застосування яких спрямоване на здійснення правового впливу на суспільні відносини у необхідному державі та суспільству напрямках і задоволення публічних та приватних інтересів, а також впорядкування явищ правової дійсності [4].

Разом з тим таке визначення не висвітлює елементів механізму правового регулювання і є повністю загальним.

Ми можемо констатувати, що всі складові конфліктних і неконфліктних адміністративних проваджень відображені в процесі застосування механізму правового регулювання і виконавчий процес є одним з видів адміністративного права процесу [15].

Також, основною метою застосування будь-якої адміністративно-правової норми є примушування виконувати її приписи іншими учасниками правовідносин. Суб'єкти правовідносин вступають у взаємовідносини відповідно

до різних приводів, але їхнє право повинно бути захищеним і виконуватися беззаперечно. Рішення відповідного уповноваженого органу щодо варіанту належної поведінки учасників правовідносин, в даному випадку перш за все повинно бути оформленим згідно з законодавством і якщо воно є, то включається механізм правового регулювання. Якщо ж рішення немає, або воно оформлено без дотримання правил, то механізм правового регулювання не вмикається, наприклад виконавчий процес є одним з видів неконфліктного юридичного процесу, так як він в більшості випадків використовує адміністративно-процесуальні норми, і державний або приватний виконавець є основною складовою частиною виконавчого права та його реалізації, і вони ж вмикають механізм примусового виконання рішень.

Висновки. Питання вивчення та аналізу адміністративних проваджень має досить велике прикладне значення. Удосконалення системи неконфліктних проваджень певною мірою також пов'язане з конфліктними провадженнями. Механізм адміністративно-правового регулювання є одним з головних в системі правового регулювання в цілому. Окремі дослідники визначають механізм правового регулювання як сукупність засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання. До механізму правового регулювання належать органічні та функціональні складові. При цьому поділ на органічні та функціональні складові є досить умовним. Процес реалізації норм права, тобто діяльність механізму правового регулювання не має включати в себе всі функціональні елементи повністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративне право : навчальний посібник / Остапенко О.І., Кисіль З.Р., Ковалів М.В., Кисіль Р.В. Київ : Правова єдність, 2008. 533 с.
2. Голосніченко І.П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття) : посібник. Ірпінь, 1998. 108 с.
3. Адміністративне право України : словник-довідник / укладачі В.К. Шкарупа, Ю.А. Ведерніков, В.П. Підчибій. Дніпропетровськ : Юридична академія МВС України, 2001. 196 с.
4. Терещук О.Д. Громадський контроль за правоохоронною діяльністю в Україні: теорія і практика : монографія. Київ : Видавничий дім «Персонал», 2016. 460 с.
5. Алексеев С.С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве. Москва : Юридическая литература, 1966. 123 с.
6. Наука адміністрації й адміністративного права. Загальна частина (за викладами професора Юрія Панейка) / укладачі В.М. Бевзенко, І.Б. Коліушко, О.Р. Радишевська, І.С. Гриценко, П.Б. Стецюк. Київ : ВД «Дакор», 2016. 484 с.
7. Міхеев М.В. Поняття адміністративно-правового забезпечення проведення виконавчого провадження. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2018. № 6. Volum 55. Issue 1. С. 48–53.
8. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко та ін. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 872 с.
9. Адміністративне право України : підручник. Вид. 2-ге, за заг. ред. Т.О. Коломєць. Київ : Істина, 2012. 528 с.
10. Кривицький Ю. В. Механізм регулювання в сучасній теорії права. *Часопис Київського ун-ту права*. 2009. № 4. С. 74–79.
11. Теория государства и права / под ред. М. И. Матузова и А. В. Малько. Москва : Юристъ, 2001. 776 с.
12. Хропанюк В. Н. Теория государства и права / В. Н. Хропанюк ; под ред. В. Г. Стрекозова. Москва : Юристъ, 2000. 373 с.
13. Мілаш В. С. До питання про шляхи вдосконалення господарсько-правового регулювання відносин, що виникають у сфері ринкового обміну. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 8. С. 73–77.
14. Міхеев М.В. Щодо механізму правового регулювання виконавчої діяльності. *«Тенденції розвитку адміністративного права в Україні»* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Львів. 2017. С. 85–87.